

Олексій Василенко
аспірант (Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського)

Oleksiy Vasylenko
post-graduate student
(P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine)

canceyariya@knmau.com.ua orcid.org/0000-0001-6586-5812

АВТОРСЬКИЙ АНАЛІЗ МУЗИКИ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ (НА ПРИКЛАДІ ВІКТОРА СТЕПУРКА)

AUTHORS MUSICAL ANALYSES AS CREATIVE TENDENCY OF EUROPEAN COMPOSERS (AS AN EXAMPLE OF VICTOR STEPURKO)

Анотація. Композиторська творчість сьогодні розвивається в напрямі розширення форм креативності, художній процес ускладнюється за рахунок залучення позамузичних складових, що потребує відповідного оновлення аналітичного апарату. Одним із джерел пізнання сенсів культуротворчих процесів стає авторське коментування своєї музики. Такий різновид композиторського самоаналізу є важливою складовою музикознавчої науки, допоміжною стадією інтерпретаційного та виконавського аналізу. Пошуки сенсів мистецької інтроверсії на прикладі власної творчості у контексті оновлення композиційних форм є спробами з'ясувати філософське, етичне та художнє підґрунтя сучасної музичної культури. Матеріалом дослідження є творчість видатного українського композитора сучасності — Віктора Степурка. Композитор, викладач, кандидат мистецтвознавства, В. Степурко є автором концептуальних наукових досліджень, які стосуються теорії та психології композиції. Завдання статті — охарактеризувати його науково-публіцистичний доробок у контексті провідних ідей сучасної культури. Аналізуючи сучасну ситуацію в українській музиці, В. Степурко доходить висновку про те, що плюралізм художніх напрямків призводить до домінування інтуїтивного над раціональним розумінням світу, що є формою інтроверсійності авторського мислення. Визначаючи мистецьку інтроверсію як особливу якість української вокальної та хорової музики, він підкреслює, що оновлення вокально хорових жанрів спостерігається передусім у творах, які інтерпретують богослужбові тексти як символічні структури. Інтроверсійність хорового мистецтва виявляється у текстовій вокалізації — композиторському прийомі, наближеному до ефекту навіювання образних констант позамузичного простору. Загалом, психологічність сприйняття звука, тембро-фонічної та інтонаційної символіки притаманна як вокальній, так і інструментальній музиці сучасних українських авторів. Поєднанням у жанрово-стильовій панорамі творчості В. Степурка проповідницько християнської традиції та пантеїзму, визначається тип його мистецької інтроверсійності, гуманістичний характер його музики, відтворюється неповторний національний образ художньої картини світу.

Ключові слова: авторський аналіз, хорові твори, жанрово-стильові традиції, виконавський аналіз, мистецька інтроверсійність, сакральність.

Постановка проблеми. Протягом ХХ століття композитори Європи активно включаються у процес аналізування композиційної техніки, концепційних засад творчості, намагаючись не тільки розкрити таїни свого музичного синтаксису, а й інтерпретувати музику інших авторів. Як приклади, наведемо праці «Я — композитор» А. Онегера, «Діалоги з Р. Крафтом» та «Хроніка мого життя» І. Стравінського, «Есеї» Б. Бартока, інтерв'ю з В. Лютославським, статті А. Шнітке про полістилістику та його аналіз симфонії Л. Беріо, музично-теоретичні роботи «Нотатки підмайстра» та «Мислити музику сьогодні» П. Булеза, «Техніка моєї музичної мови» О. Мессіана, статті Е. Денисова, книги В. Єкимовського, «Texte zur musik» К. Штокхаузена та ін. Дослідженню нових методів музично-аналітичної науки присвятили свої роботи А. Соколов, В. Ценова, Ю. Холопов. І.

Котляревський, І. Пясковський, В. Москаленко, О. Жарков, М. Ковалінас та ін.

У вітчизняному музичному соціумі також помітна тенденція до так званих «монографічних інтерв'ю»: об'ємних публікацій, у яких композитори розмірковують про власну творчість та розкривають механізми творчого процесу інших митців (наприклад, «Дочекатися музики» В. Сильвестрова). Оцінивши тенденцію поширення різних типів творчого самоаналізу, характерних для музикантів ХХ століття, А. Соколов такий феномен музичної культури ХХ століття визначає як «авторський аналіз», що передбачає докладний опис композитором свого власного твору, техніки музичної мови [10, с. 55]. Автор розкриває світоглядні позиції композитора, його жанрово-стильові орієнтації та художні пріоритети, позамузичні зв'язки у його творах, історію та програму написання того чи іншого

твору, його бачення перспектив еволюції композиційного методу, і є однією з фаз творчого процесу у взаємодії «композитор — виконавець — слухач».

Порівняння авторського та виконавського типів аналізу вказує на їх спільність як специфічних напрямів музично-теоретичних досліджень, як окремих типів вивчення музичних творів, спрямованих на уточнення майбутніх інтерпретаційних можливостей через пріоритетні напрями виконавського аналізу — стильовий, жанровий, фактурний, емоційно-драматургічний [2, с. 5]. Творчий підхід до музичного тексту є необхідною умовою сучасного виконавства: «<...> Пліуралізм стилів, пошуки композиторами оригінальних засобів мови створюють для виконавців додаткові проблеми відбору відповідних адекватних прийомів, нових барв, що часом робить інтерпретатора не тільки редактором нового твору, але також і його співавтором» [2, с. 6].

Аналітична діяльність виконавця як можлива сполучна ланка між композитором та слухачем має унікальну функцію створення «програми впливу» на слухача. Виконавський аналіз — як «специфічна аналітична діяльність, пов'язана з вивченням тексту та його контекстуальних зв'язків» [2, с. 8], спрямована на створення емоційної програми твору, має свою методіку та алгоритми. Зрозуміло, що безцінним джерелом такого проектування (окрім нотного тексту, записів виступів, редакторських ремарок, архівних документів, спеціальних досліджень з різних галузей знань про музику) будуть усі авторські форми аналізу (методичні розробки, підручники, статті, інтерв'ю, коментарі).

Матеріалом дослідження є творчість українського композитора сучасності — Віктора Степурка. Його ім'я відоме не тільки завдяки музичним творам (насамперед — хоровим), а й завдяки його літературним та науково-дослідницьким працям; філософська глибина його музичних творів потребує залучення різноманітних засобів композиторських технік, якими досконало володіє В. Степурко.

Творчий шлях Віктора Степурка бере початок від раннього періоду, 1970–1980 років, коли дбайливе ставлення до традицій української хорової музики (передусім, до музики Кирила Стеценка, Миколи Леонтовича, Олександра Кошиця) визначило стилістику ранніх творів митця; стильовим та жанровим пошуком 1990-х та впливом ідей авангарду позначено його духовну хорову творчість 2000-х років, специфіку опанування традиційних хорових жанрів духовного спрямування (догмати, стихіри, антифони, канти). Ця генеральна лінія його творчості завжди живила духовність його «світських» хорових та інструментальних творів, була відображенням «новочасної парадигми сакрального» [6, с. 21–24] та виявила генетичні зв'язки з різними стильовими епохами — бароко, романтизму, імпресіонізму, неофольклоризму, постмодерну тощо.

У хоровій творчості Віктора Степурка формується українській концепт культури, визначений як «музичний антеїзм» у хорах на тексти українських поетів. Символи прадавнини оживають та озвучуються у хорових картинах-містеріях («Українське Різдво», «Різдвяний Тропар», «Свят-вечір», «Сине небо скло...», «Супраментальний сон»). Одним із найважливіших його внесків у розвиток української музичної культури є саме відродження національної

жанрової палітри хорової музики: «світські» картини-містерії, різноманітні обробки, твори на оригінальні тексти українських поетів, різноманітні жанри духовної музики та ін.

Унікальним явищем у скарбниці української хорової культури є творчість В. Степурка у сфері духовної музики. Автор циклу літургій, кількох мес, серед яких Українська православна меса «Богородичні догмати», циклів «Київські розспіви», «П'ять духовних творів», творів на тексти псалмів «Над річками Вавилонськими...», «Блажен муж», «Дякуйте Господу», «Господня земля», «Царює Господь», молитов, хорових картин «Притча со-Творіння» та ін.

Творчість Віктора Степурка є благодатним матеріалом для дослідників, її вже досить широко опрацювали науковці. Нерідко в аналітичних роботах із питань творчості В. Степурка йдеться і про світоглядні позиції автора та розуміння ним мистецької інтроверсійності як основи естетики його творчості.

Мета статті — відтворити цілісну панораму творчості В. Степурка, розкрити основні світоглядні установки автора та визначити специфіку композиторського методу, що постає внаслідок опрацювання численних матеріалів, статей, інтерв'ю з автором, його кандидатської дисертації та підручника з композиції. Весь цей значний науковий масив, своєю чергою, є наслідком художнього досвіду, тісно пов'язаного з композиторською, літературною та виконавською творчістю В. Степурка, та органічним продовженням наукових традицій українського музикознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ракурсом авторського аналізу музики передбачено різні форми самоаналізу та чітке усвідомлення ціннісних пріоритетів. Зазначимо, що композитор водночас є автором багатьох аналітичних нарисів щодо окремих персоналій сучасної української музики і дослідником різних аспектів творчого процесу. «Світоглядно-культурологічна зумовленість» творчості В. Степурка визначена у численних працях: так, публікації О. Дьячкової [5], І. Сікорської [9], Г. Луїної [7], В. Муратової [8], Н. Волошиної [3; 4], коментарі композиторів Л. Дичко, М. Скорика. І. Щербаківа, Г. Гаврилець та характеристики творчого портрету В. Степурка видатними хормейстерами Л. Венедиктовим, Г. Горбатенко, Є. Савчуком, Л. Байдою, М. Гобдичем, Д. Радиком [6, с. 17–19] дають змогу скласти уявлення про багатогранність особистості композитора, відчутти глибоко національну ідею та сакральну спрямованість його творчості.

До аналітичного напрямку досліджень щодо творчості В. Степурка належать праці музикознавців, що з'явилися останнім часом. Так, у кандидатській дисертації Я. Бардашевської [1] розглянуто світоглядні концепти хорової творчості В. Степурка; особливості сакральної монодії на прикладі осмогласного циклу «Богородичних догматів» В. Степурка визначено у кандидатській дисертації А. Ткаченко [18]; у статті Т. Соловійової [11, с. 154–163] порушено питання особливостей музичного втілення традиційних молитовних текстів у сучасній композиторській творчості; духовну тематику у творчості українських композиторів другої половини ХХ століття (на прикладі Віктора Степурка) розглянуто у статті Н. Волошиної [4, с. 178–187].

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших тем авторського аналізу є світоглядна: створити портрет композитора, у ракурсі нашого дослідження «автопортрет», тобто, окреслити свій стиль, естетичні уподобання, проаналізувати психологічно-емоційну типологічність творчого процесу, художні схильності тощо.

Численні положення наукових робіт В. Степурка — це результати аналізу власної творчості у руслі мистецької інтроверсії. Серед головного відзначимо такі напрямки авторських пошуків як оновлення особливостей жанру а саррелла без заперечення традиційних його основ (авторські зауваження про схильність до жанру сольного хорового співу); намагання створити «метафізичну», просторову сферу твору, пов'язану з образом Бога (що стосується фактурного й тембрового вирішення); тенденцію звернення до праджерел, трактування яких набуває на сучасному етапі символічних ознак; та багато інших аспектів самоаналізу, які вказують на стильові та світоглядні засади творчості цього видатного українського композитора.

В. Степурко є автором підручника «Основи музичної композиції» (Київ, 2011). Окрім методичної частини цієї праці, у якій йдеться про основоположні принципи композиції, значне місце приділено авторським роздумам про характерність розвитку української композиторської школи, про стильові особливості розвитку сучасної композиторської практики та генеруючу роль традиції.

Характеризуючи місце і роль української композиторської школи у світовому культурному просторі [17, с. 118], він відзначає, що «<...> українська композиторська школа в контексті європейської традиції становить неповторний національний образ художньої картини світу. Однак, історично склалося так, що в процесі становлення своїх стильових традицій вона, відчуваючи на собі вплив європейської композиторської практики, не досягла рівня міжнародної значущості. Тож, від запозичення європейської техніки монументальних музичних форм через спробу їх асиміляції, інтонаційного підпорядкування, до спроб створити свій національний стиль — такий шлях історичного розвитку української композиторської школи» [17, с. 118].

Національна своєрідність, на думку В. Степурка, виявляється десь у XV столітті, коли з'явилися перші паростки «національного стилю у професійній композиторській практиці в Україні» [17, с. 114], пов'язані із зародженням жанрово-стильових основ (канти). І зараз, попри розмаїття регіональних музичних впливів, попри штучність «графічної» та «звукотображальної» символіки авангардної та електронної музики, українська музика зберігає природний і чуттєвий своєї інтонаційної основи та багатстві смислового контексту, звуковий образ. Найяскравіше він виявляється у хоровій музиці «духовного змісту» (власну творчість Степурко зараховує до національно-стилеутвореного романтично-реалістичного напрямку).

Зокрема, у сьомому розділі книги «Філософсько-поетичний символізм та музично-звукова реальність композиторської творчості» [17, с. 55] йдеться про поетику музичної композиції, як про основний «стрижень», що пов'язує філософські концепції та психологію музичного сприйняття [17, с. 61], жанрову характерність музичних творів драматичного, ліричного та епічного ряду, у реалізації принципів музичної естетики. «Термін “поетика”, що увібрав у себе сутність ідеології художнього напрямку, допомагає нам зрозуміти творчий метод композитора, кінцеву мету музичного твору, точку найвищого — ідеального, його філософське кредо (від лат credo — вірую) <...> Поетика — це “точка замирання”, благоговіння перед Богом» [17, с. 56].

Трактуючи поетику як наукову теорію творчості, у якій розроблено методику, систему механізмів та правил діяльності окремого автора, школи або епохи [17, с. 55], В. Степурко підкреслює її універсальну сутність як естетичного критерію. Музика існує у трьох вимірах — як драма (гр. дія), як лірика (фр. співуча) та як епос (гр. розповідь), — це основні функціональні напрями її жанрово-смислової системи. На думку автора, українська культура (як і європейська) найтісніше пов'язана з епосом; така пов'язаність впливає на культурну цілісність, зберігає її ідентичність, оскільки «епічна традиція в європейській музиці <...> на сьогодні є однією з провідних в академічному мистецтві. Вона є запорукою історичних зв'язків поколінь, традицій, яскравим зразком реалістичного відображення дійсності» [17, с. 61].

При аналізі жанрово-стильових пріоритетів творчості Віктора Степурка, виникає низка питань щодо «дуалізму» корінних традицій. З одного боку, світ його музичних образів належить до проповідницько християнської традиції («Сила слова Божого, проповідувана через спів людських голосів — ось основний догмат християнської церкви») [17, с. 61], з іншого — він належить пантеїстичній традиції, що є «уявною формою існування “світової душі”» [17, с. 61]. «Різновекторність європейської ментальності» водночас є формою свідомості, яка згідно «філософії цілісності» (В. Соловйов, П. Флоренський) створює креативні шляхи пізнання мудрості та цілісності світу.

Гуманістичний характер музичної творчості (на власному досвіді) В. Степурко обґрунтовує у декількох висновках цього розділу: «<...> Вібрація, звук, слово, образ, інтелектуальна концепція — це ряди формотворчої цілісності, висловлення закономірності “малого у великому” (і навпаки!) <...> принцип науково обґрунтованої “Ідеї Бога” підтверджує першопричинність ідеального в матеріальному» [17, с. 64].

У наступному (восьмому) розділі підручника розглянуто творчий процес як цілеспрямований акт: від усвідомлення неосяжного до конкретного¹. Так, у згаданому розділі йдеться про зміну філософсько-естетичних спрямувань музичної композиції

¹ Зазначимо, що такий докладний аналіз підручника є, попри опубліковані музикознавчі дослідження про творчість В. Степурка, необхідним. Тут найбільш послідовно та опосередковано висловлена концепція автора щодо різних питань, дотичних до його творчого методу, оскільки зразки прямого авторського аналізу його музики нам невідомі. Є окремі коментарі щодо історії написання ним певних творів. Але вони не є вичерпними з точки зору розуміння авторської естетики.

у ХХ столітті, що є кардинальним зрушенням в історії музики: «виникає поняття “техніка музичної композиції” <...> яке привносить розуміння конструктивної логіки музичної композиції, що є прихованою першоосновою, внутрішньою пружиною твору <...> у цьому контексті, структура твору розглядається на рівні побудови музичного матеріалу, маючи на увазі конгломерат технічних засобів (принципів формування мелодики, гармонічної вертикалі тощо) <...> з’являється новий об’єкт копіювання — техніка, що на рівні конструкції музичної композиції втілюється у використанні принципів машинних процесів або їх імітуванні» [17, с. 68]. Певним чином, ці процеси є суперечливими й руйнівними щодо ідеального як концепту першооснови творчості, коли задум в свідомості композитора виникає «з ледь відчутних обрисів, які можна висловити лише приблизно в словесних термінах» і реалізується у тактильних і сенсорних уявленнях, «твір кристалізується в геометричному просторі та математичному вимірі через акустичну закономірність музичної звуковисотності» [17, с. 71]. У кожному музичному творі генерується співвідношення раціонального та психологічного, допоміжними «механізмами» цих процесів є свідомість, інтуїція, емоція та фантазія.

Розглядаючи етапи функціонування фольклорної та релігійної традиції крізь призму історії європейської музики (творчість Й. С. Баха, класицизм та романтизм, естетику авангардизму в музиці ХХ століття), В. Степурко доходить висновку: «<...> Безперервність творення є запорукою існування людства, зв’язку поколінь, розуміння логіки розвитку і становлення нації, творчої особистості, цивілізації в цілому. Такий підхід дає змогу будувати “мости” порозуміння між епохами, віднайти вихідну точку творчого імпульсу, який завжди є любов’ю до життя, співпереживання людським негараздам, мрією про прекрасне майбутнє» [17, с. 56].

У своїй творчості композитор намагається встановити баланс між сучасними засобами виразності, ідеєю твору та сприйняттям слухачької аудиторії. Він чітко визначає мету і «адресність» своєї творчості: головним для нього є слухач, а отже, дохідливість музики є першим завданням композитора. Сучасні суб’єктивні музично-стилістичні композиційні прийоми, які не завжди адекватно сприймають і розуміють слухачі, на його думку, штучні; зображальна та декоративна сторони музики не є самоціллю компоновання. Свої творчі музичні ідеї він спрямовує на адекватність слухачького світосприйняття.

Композитор віднайшов ключ універсальної мови спілкування через духовну музику. Він знаходить засоби спілкування з сучасною людиною у мові, зрозумілій не тільки самому автору, а й слухачам. Його мова не просто оригінальна, вона чиста і щира, бо продиктована самим серцем. Він знайшов дуже цікавий шлях — анти-догматичний. Ось що композитор говорить стосовно цього: «<...> Треба йти від світогляду сучасної людини <...> слід зрозуміти, що наш слухач вихований на мистецтві кіно і хотів би, насамперед, бачити дійство, а ще більше — брати в ньому участь (хоровий театр). Не забуваймо і про молодь, яка перебуває в полоні семантики популярної естрадної та рок-музики

(розширення стильових рамок сучасної творчості), а найважливіше те, що жодна політична акція не досягне мети, якщо буде спрямована проти закону Природи: постійне оновлення і ніякого догматизму — ось її кредо» [15, с. 6]. Сьогодні на місце поняття Природа композитором поставлено Бога — Творця Всесвіту, а поняттю «догматизм» протиставляється непорушність Догмату Церкви Христової!

Розвиток творчого методу композитора відбувається в межах сакральної символіки; рисами релігійного канону позначена жанрово-стильова специфіка хорової творчості В. Степурка. Ось що він говорить щодо духовності творчого у бесіді з Г. Луніною: «<...> Духовна музика — вираження віри в Бога, але також і роздуми з цього приводу: оголення протиріч, переживання, страждання <...> з християнської точки зору духовною є Свята Трійця (Отця, Сина та Святого Духу — “Світла від Світла...”), а протилежне їй (морок) — бездуховне. Однак, оскільки у нашому світі все існує одночасно, то часом буває дуже складно виявити “хто є хто” <...> світ сповнений оман, які люди позиціонують як свою духовність» [7, с. 118].

Канонічні жанри не є обмеженням творчих ідей: «викласти свою ідею через канонічні жанри можна, якщо виходити з великої любові до них» [7, с. 119] Багато з них переживають історичні модифікації і, таким чином, канони оновлюються, наповнюючись індивідуальними рисами їх співтворців та інтерпретаторів: «<...> Канонічна константа певних духовних жанрів. складається з внутрішнього посылу. Наприклад, католицький наспів відбирав та канонізував Папа Пій IV у VI столітті, а православний — сербський, грузинський, молдавський, київський — розвивався протягом наступних століть на національній основі <...> зусиллями і творчою фантазією співаків, що супроводжували богослужіння» [7, с.119]. Головним в опрацюванні канонічних текстів, які відбираються композитором на інтуїтивному рівні, з використанням деяких музично-тематичних алюзій, — В. Степурко бачить завдання висловити глибинну смислову сутність, закладену у них.

Неповторною характеристикою композицій В. Степурка є його музична мова, яка органічно поєднує елементи як духовної, так і світської музики, джазову лексику, несподівані стильові переходи тощо. Композиторському методу В. Степурка властиве вміння оперування класичними формами, специфічними законами старовинних жанрів, які у сучасній трактовці отримують новий сенс; таким чином, забезпечується «безперервність» ідей, «безперервність» текстів [3, с. 3].

Як уже зазначалося, В. Степурко розробив оригінальну теорію мистецької інтроверсії на прикладі творів українських композиторів другої половини ХХ — початку ХХІ століття. Оригінальність авторської концепції мистецької інтроверсії пов’язана з синергетичною єдністю трьох компонентів: по-перше, внутрішнього творчого імпульсу, що йде з підсвідомості або надсвідомості митця; по-друге, інтенціональності, що спрямована на внутрішній світ митця; по-третє, чуттєвого характеру художньої творчості, притаманного усім видам мистецтва, але особливо музиці. Таким чином, спонтанність висловлювання, імпровізаційне на-

чало, емоційність та чуттєвість є рисами української культури, що «сформована на східно християнських духовних цінностях, має виразні ознаки інтроверсійності» [12, с. 6].

В. І. Степурко у своїх дослідженнях спирається на широку теоретичну базу. Так, у кандидатській дисертації [12] використано праці з філософії та психології, у яких розглянуто питання інтроверсійності, дослідження з питань художньої творчості, роботи релігійних філософів та богословів, що базуються на східно християнській традиції, дослідження з історії української культури.

Окрім праць гуманітарного спрямування, у дисертації широко представлені дослідження українських та зарубіжних науковців, що аналізують творчий процес композитора. Цікавим підтвердженням результатів теоретичних досліджень В. Степурка є аналіз мистецької інтроверсії у творчості І. Карабиця [13, с. 380–387], І. Щербакова [13, с. 380–387], О. Ківи [14, с. 9–15], М. Скорика [16, с. 70–76] та інших композиторів.

На тлі «вибуху творчості у митців різних музичних напрямів» [12, с. 10] В. Степурко констатує певну «закритість митця від соціуму», що віддзеркалює загальносвітові проблеми — «розпад ідеології авангардизму та вишуканий академізм сучасної музики». Аналізуючи сучасну ситуацію в українській музиці, В. Степурко, зокрема, пише: «<...> Ідеологічна дезорієнтованість і тотальний плюралізм соціального вияву поступово призвели до поширення в популярній, масовій, академічній музиці абсурдистики, еротизму, містицизму як засобів розуміння й сприйняття світу ірраціоналістично, інтуїтивно з інтроверсійним спрямуванням» [12, с. 10–11]. Розглядаючи вокальну та інструментальну творчість українських композиторів як вияв філософсько-поетичного символізму, першопштовхом якого є інтенційний імпульс — джерело «даного нам у відчутті», автор зазначає, що «мистецька інтроверсія є визначальною для української вокально хорової музики, що звертається до богослужбових жанрів східно християнської церковної традиції, апелюючи до богослужбових текстів як символічних структур, що мають трансцендентний та почасовий виміри» [12, с. 11]. Авторське прочитання цих текстів сприяє оновленню музичної мови та розширенню можливостей та символічного значення канонічних жанрів, їх філософсько-поетичного наповнення (твори Л. Дичко, Є. Станковича, М. Скорика, В. Сильвестрова, Г. Гаврилець, В. Польової та ін.).

Так, В. Сильвестров через використання в музиці мікроінтонаційних структур, трактує поетичні тексти поетів-романтиків у дусі філософсько-поетичного символізму. «У хорових творах композитора музично-інтонаційний комплекс виражальних засобів має другорядне значення і лише складає йому фонічну основу, а інтроверсійність музичного мислення виявлено у текстовій вокалізації. Такий композиційний прийом пов'язаний зі своєрідним навіюванням певних образних констант з позамузичного простору» [12, с. 11–12]. Як характерну особливість авторської інтроверсійності хорових творів В. Сильвестрова, В. Степурко визначає своєрідний «молитовний стиль висловлювання», який ґрунтується на «особистісно-архетиповому сприйнятті» поезій.

В інструментальній музиці сучасних українських авторів (І. Карабиця, Є. Станковича, В. Бібіка, І. Щербакова) «психологічність сприйняття звуку є одним із базових принципів мистецької інтроверсії»; психологізм, полістилістичність та неокласична естетика визначається як «принцип подвійної мистецької інтроверсії», спостерігаються випадки гіперболізації власного інтровертного етосу через тембрально-фонічну та інтонаційну символіку [12, с. 13].

Роблячи **висновки** про те, що композиторська творчість є «особистісно-ціннісним, рефлексивним актом, який за допомогою музичного образу спрямований на утворення нової картини світу», В. Степурко підкреслює, що «мистецька інтроверсія є реалізацією глибинних психофізичних процесів, які є «закритою зоною» навіть для самого творця» [12, с. 15]. Він пропонує класифікувати композиторську творчість за такими виявами мистецької інтроверсійності:

а) як вольовий акт самовираження, який ґрунтується на духовному, містичному або соціальному рівнях;

б) як духовний та інтелектуальний стан творчої особистості;

в) як наслідок зовнішнього впливу соціально-побутового чи фізіологічного змісту.

Отже, у підсумках аналізу наукової спадщини В. Степурка зазначимо, що поняття мистецької інтроверсійності, яке автор пропонує вживати як критерій оціночного типу композиторської творчості, є співмірним з генеральною ідеєю філософсько-поетичного спрямування творчості — як духовного і містичного сенсу, який найбільш повно реалізується у виконавстві.

Література

1. Бардашевська Я. М. Образно-семантичні засади хорової творчості Віктора Степурка (на матеріалі хорів а саррелла) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 Муз. мистецтво / Одеська нац. муз. академія ім. А. В. Нежданової, 2017. 18 с.
2. Вечір Д. В. Виконавський аналіз музичного твору: теоретичний і практико-методичний аспекти : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. : 17.00.03 Музичне мистецтво / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2007. 16 с.
3. Волошина Н. Відомий і невідомий Віктор Степурко // Музика. 2005 № 3. С. 3–4.
4. Волошина Н. Духовна тематика у творчості українських композиторів другої половини ХХ століття (на прикладі Віктора Степурка) // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 36 : Українська та світова музична культура, сучасний погляд. Кн. 1. Київ, 2005. С. 178–187.
5. Дьячкова О. А. «Світ ще не втрачено, якщо людина може освячувати хліб і воду». За псалмодію

- «Монологи віків» композитора Віктора Степурка висунуто на здобуття Шевченківської премії // День. 2012. 7 лютого.
6. Зосім О. Л. Східнослов'янська духовна пісня: сакральний вимір: монографія. Київ; НАКККіМ, 2017. 328 с.
7. Луніна Г. Є. Віктор Степурко // Луніна Г. Є. Композитор у дзеркалі сучасності : у 2 т. Т. 2. Київ : Дух і літера. С. 117–119.
8. Муратова В. Супраментальні сни та реалії буття композитора Віктора Степурка // Art line. Киев, 1997. № 12. С. 28–29.
9. Сікорська І. Композитор Віктор Степурко. Київ : НСКУ, 2001. 20 с.
10. Соколов А. С. Введение в музыкальную композицию XX века. Москва : Владос, 2004. 321 с.
11. Соловійова Т. Музичне втілення молитви «Отче наш» в літургіях В. Степурка // Київське музикознавство / Нац. муз. академ. України ім. П. І. Чайковського, Київський ін т музики ім. Р. М. Глієра. Київ, 2017. С. 154–163.
12. Степурко В. І. Вияви мистецької інтроверсії у творчості композиторів України другої половини ХХ — початку ХХІ століття : автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 Теорія та історія культури / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2017. 23 с.
13. Степурко В. І. Звукове втілення художньої обумовленості в творах сучасної музики // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. праць. Вип. XXXII. Київ : Міленіум, 2014. С. 380–387.
14. Степурко В. І. Концерт для флейти та камерного оркестру (пам'яті Олега Ківи) Ігоря Щербаківа: мистецька інтроверсія // Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Вип. 24. Київ : Міленіум, 2013. С. 9–15.
15. Степурко В. І. Не дійти до аномалій! // Музика. 1990. №1. С. 5–6.
16. Степурко В. І. Прояви мистецької інтроверсії в «Партиті № 5» для фортепіано Мирослава Скорика // Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Вип. 25. Київ : Міленіум, 2014. С. 70–76.
17. Степурко В. І. Основи музичної композиції : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2011. 150 с.
18. Ткаченко А. І. Українська сакральна монодія в сучасній композиторській творчості : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 Муз. мистецтво / Львівська нац. муз. академія ім. М. В. Лисенка, 2016. 19 с.

References

1. Bardashevskaya Ya. M. Obrazno-semanticheskiye zasady xorovoyi tvorchosti Viktora Stepurka (na materialakh xoriv a cappella) : avtoref. dys. ... kand. mystecztvoznnavstva : specz. 17.00.03 Muz. mystecztvo / Odeska nacz. muz. akademiya im. A. V. Nezhdanovoyi, 2017. 18 s.
2. Vechir D. V. Vykonavskiy analiz muzychnogo tvorcu: teoretichnyy i praktyko-metodichnyy aspekty : avtoref. dys. ... kand. mystecztvoznnavstva : specz. : 17.00.03 Muzychne mystecztvo / In t mystecztvoznnavstva, folklorystyky ta etnologiyi im. M. T. Ryl'skogo NAN Ukrayiny. Kyiv, 2007. 16 s.
3. Voloshyna N. Vidomyj i nevidomyj Viktor Stepurko // Muzyka. 2005 # 3. S. 3–4.
4. Voloshyna N. Duxovna tematyka u tvorchosti ukrayinskykh kompozytoriv drugoyi polovyny XX stolittya (na prykladi Viktora Stepurka) // Naukovyj visnyk Nacionalnoyi muzychnoyi akademiyi Ukrayiny imeni P. I. Chajkovskogo. Vyp. 36 : Ukrayinska ta svitova muzychna kultura, suchasnyj poglyad. Kn. 1. Kyiv, 2005. S. 178–187.
5. Dyachkova O. A. «Svit shhe ne vtracheno, yakshho lyudyna mozhe osvychuvaty xlib i vodu». Za psalmodiyu «Monology vikiv» kompozytora Viktora Stepurka vysunuto na zdobuttya Shevchenkivskoyi premiyi // Den. 2012. 7 lyutogo.
6. Zosim O. L. Sxidnoslov'yanska duxovna pisnya: sakralnyj vymir: monografiya. Kyiv; NAKKKiM, 2017. 328 s.
7. Lunina G. Ye. Viktor Stepurko // Lunina G. Ye. Kompozytor u dzerkali suchasnosti : u 2 t. T. 2. Kyiv : Dux i litera. S. 117–119.
8. Muratova V. Supramentalni sny ta realiyi buttya kompozytora Viktora Stepurka // Art line. Kyev, 1997. # 12. S. 28–29.
9. Sikorska I. Kompozytor Viktor Stepurko. Kyiv : NSKU, 2001. 20 s.
10. Sokolov A. S. Vvedeniye v muzykalnuyu kompozyciyu XX veka. Moskva : Vlados, 2004. 321 s.
11. Solovjova T. Muzychne vtilennya molytvy «Otche nash» v liturgiyax V. Stepurka // Kyivske muzykoznavstvo / Nacz. muz. akadem. Ukrayiny im. P. I. Chajkovskogo, Kyivskiy in t muzyky im. R. M. Gliyera. Kyiv, 2017. S. 154–163.
12. Stepurko V. I. Vyyavy mysteczkoji introversiyi u tvorchosti kompozytoriv Ukrayiny drugoyi polovyny XX — pochatku XXI stolittya : avtoreferat dys. ... kand. mystecztvoznnavstva : 26.00.01 Teoriya ta istoriya kultury / Nacz. akad. kerivnyx kadriv kultury i mystecztv. Kyiv, 2017. 23 s.
13. Stepurko V. I. Zvukove vtilennya xudozhnoyi obumovlenosti v tvorax suchasnoyi muzyky // Aktualni problemy istoriyi, teoriyi ta praktyky xudozhnoyi kultury : zb. nauk. pracz. Vyp. XXXII. Kyiv : Milenium, 2014. S. 380–387.
14. Stepurko V. I. Koncert dlya flejty ta kamernogo orkestru (pam'yati Olega Kivy) Igorya Shherbakova: mysteczka introversiya // Mystecztvoznnavchi zapysky : zb. nauk. pracz / Nacz. akad. kerivnyx kadriv kultury i mystecztv. Vyp. 24. Kyiv : Milenium, 2013. S. 9–15.

15. Stepurko V. I. Ne dijty do anomalij! // Muzyka. 1990. #1. S. 5–6.
16. Stepurko V. I. Proyavy mysteczkoyi introversiyi v «Partyti # 5» dlya fortepiano Myroslava Skoryka // *Mystecztvoznavchi zapysky : zb. nauk. prac / Nacz. akad. kerivnyx kadriv kultury i mystecztv. Vyp. 25. Kyiv : Milenium, 2014. S. 70–76.*
17. Stepurko V. I. *Osnovy muzychnoyi kompozyciyi : navch. posib.* Kyiv : NAKKKIM, 2011. 150 s.
18. Tkachenko A. I. *Ukrayinska sakralna monodiya v suchasnij kompozytorskij tvorčnosti : avtoref. dys. ... kand. mystecztvoznavstva : specz. 17.00.03 Muz. mystecztvo / Lvivska nacz. muz. akademiya im. M. V. Ly-senka, 2016. 19 s.*

Василенко А.

Авторский анализ музыки как тенденция творчества современных европейских композиторов (на примере Виктора Степурко)

Композиторское творчество сегодня развивается, расширяя формы креативности; художественный процесс усложняется включением в него немусыкальных составных. И эти факторы становятся причиной обновления аналитического аппарата музыкальной науки. Одним из источников познания смыслов культуротворческих процессов становится авторский анализ — авторское комментирование музыки в контексте современных философских и художественных идей. Такая разновидность композиторского самоанализа — важная составная музыковедения, вспомогательная стадия интерпретационного и исполнительского анализа. Поиск смыслов творчества, который воплощается в идее художественной интроверсии, на примере собственного творчества и в контексте обновления композиторских форм, есть попыткой прояснения философских, этических и художественных оснований современной музыкальной культуры. Материал данного исследования — творчество выдающегося украинского композитора современности — Виктора Степурко. Композитор, педагог, кандидат искусствоведения В. Степурко — автор концептуальных научных исследований в области теории и психологии композиции. Задачей данного исследования является аналитическое рассмотрение его научно-публицистического наследия в контексте основных идей современной культуры. Анализируя современную ситуацию в украинской музыке, Степурко приходит к выводу о том, что плюрализм художественных направлений демонстрирует тенденцию к доминированию интуитивного над рациональным пониманием мира, что есть формой интроверсионных признаков авторского мышления. Определяя художественную интроверсию как специфическое качество украинской вокальной и хоровой музыки, В. Степурко подчеркивает, что обновление вокальных жанров наблюдается прежде всего в сочинениях, которые основаны на богослужебных текстах и интерпретируют их как символические структуры. Интроверсионность хорового искусства проявляется также в текстовой вокализации, — в композиторском приеме, приближенном к эффекту «внушения» образных констант немусыкального пространства. В целом психологизм звукового восприятия, тембро-фонической и интонационной символики характерен также для инструментальной музыки современных украинских авторов. Сочетание в жанрово-стилевой панораме творчества Виктора Степурко проповедническо-христианской традиции и пантеизма, определяет гуманистический характер его музыки, в которой отражен неповторимый национальный образ художественной картины мира.

Ключевые слова: авторский анализ, хоровые сочинения, жанрово-стилевые традиции, исполнительский анализ, художественная интроверсия, сакральность.

Vasylenko O.

Authors musical analyses as creative tendency of European composers (as an example of Victor Stepurko)

The purpose of the work is to researching one of the actual part of the trial “composer — performs — listeners”, namely, composer imagination about the place of his creation in the traditions and contemporary musical context.

This self-knowledge form named as “author’s analyze” is the kind of scientific creation.

The object of the article is the Victor Stepurko’s scientific creation. He is the well-known contemporary Ukrainian composer. The base of our research are still about his articles, interviews, comments and about other his conceptual searches in the area of composition’s theory and psychology.

The subject of the article is the concert is the author’s analyze as scientific creation’s phenomenon. It provides the detail describe of the own piece’s language, technique — by composer. And it open the world-view positions by author, his genre and style preferences, over musical connections of his works, their history and program; also it shows his understanding of composer method’s evolution. Author’s analyze is the first phase of creative process “composer — performers — listeners” in interaction.

The research methodology is comprehensive: this methodological approach allows to reveal Stepurko’s art activity and include the different types of comprehensive analyze, deductive and paradigmatically methods.

The scientific novelty of the work is to research the adding factors in the contemporary creative process; namely, over musical ones. Composer’s creation is developing now in the way by widening creative forms;

art making process is more completely thanks to including in his area nonmusical phenomena's. That is why one of the first need is analytic means' renewing. One of the knowledge source to explore the senses of culture building process author's musical analyses become. This variety of composer's oneself meaning is an important part of musicology science an auxiliary study in musical interpretation.

In article the main stages of author's evolution was shown: the first early stage (1970–1980), when he attentively studied the traditions of Ukrainian choir music for the beginning of 20 centuries; and this influences are the main in his early works. In second period (1990–2000) the genre and style pluralism and avant-garde ideas made the special influence on the developing process of his sacred music; and in his works now, in present time after 2000 spiritual music stay as the main direction of his creation. Needing in modernization some sacral choir genres (as dogmatic songs, styhiras, antiphons, cants) discovered genetic connections from different cultural eras, such as baroque, Romanism, impressionism, new folk, postmodern.

The main Stepurko's contribution in the developing process of Ukrainian musical culture is the renaissance of native genre's palette by choir music, the forming of Ukrainian culture's conception.

The creation of Victor Stepurko is very popular in musicologies discovering, which treat as the base rule of his esthetic means the idea of Artistic Introversion (as the topic of his Doctor thesis). V. Stepurko's main worldview position — as the following the way of God — conditioned by his stylish, esthete, arts and human experience.

V. Stepurko composed the course "The principles of musical compositions" (2011), also he is the author of Doctor thesis "Manifestations as an Artistic Introversion in the Works of Ukraine Composers in the Second Half of the XX" (2017).

In description of Ukrainian composer school beginning (in 15 century around) he lined its European roots and unique melodically reflections, which widely appear in sacred music for choir, especially in cants. This genre has its own no repeat poetry. Looking of the sense of the Artistic Introversion in the examples of oneself creation are the attempts to clear philosophical and poetic symbolism specifics, especially, in contemporary musical art.

Victor Stepurko's creation is rich for pieces of different genres, especially for choir. He is not only composer, but also an author of conceptions and ideas in the area of musical theory and psychology. Author's analyze of composer method help to understand his main psychological and philosophical core. Poetry for him is the point to meeting God. The dualism of traditions — by Christian missioners and by pantheistic inspirations, which are for him as two sides of World Soul.

In his works composer try to make balance between contemporary means of expressiveness and listeners. His method develop in a way of means renew in a within the religious Canon and sacral symbols. His original theory of Artistic Introversion which based on examples of Ukrainian composer's creation of the last time, show their artistic attempts to make New World integrity.

In conclusions, the idea of way to the God as the sacral centre of his creativity is the main rule of his poetical dialog with humanity and is the base of his art activity.

Keywords: author's analyses, the pieces for choir, genre and stylistic traditions, performances analyses, artistic introversion, sacral.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2019